

мижнародних отношениях, но ни в одном международном правовом документе точно не определены различия между собственно информацией и пропагандой, нет и четких критериев ответственности за пропаганду идей, осужденных мировым сообществом. По мнению многих исследователей в вопросе установления института ответственности за международную информационную деятельность следует рассматривать идеологическую насыщенность сообщений и установить ответственность за ущерб, который может быть нанесен заведомо ложной информацией или вследствие недобросовестности работников СМИ. По мнению западных специалистов, пропаганда заключается в преднамеренном использовании медиа-коммуникации с целью оказать влияние на массовое сознание в специфических общественных — военных, экономических или политических — интересах, а также является идеологическим оружием, удобным государству, использующему его. На сегодняшний день недостатком конвенции о международном праве опровержения является то, что она не налагает на государства юридически выраженной обязанности опубликовать или иным образом выразить опровержение. Фактически не действует механизм опровержения и в рамках ООН. Кроме того, сегодня можно говорить не о международно-правовой ответственности, а скорее об этическом принципе, согласно которому СМИ несут скорее моральную ответственность перед аудиторией, чем юридическую. Авторы считают, что следует разработать основные принципы и механизмы правовой ответственности (вплоть до уголовной) работников СМИ за распространение ложной и заведомо неверной информации, а также обратить более пристальное внимание на обязанность предотвращать и пресекать использование национальных средств массовой информации для враждебной другим государствам пропаганды и для вмешательства в их внутренние дела.

Из вышесказанного, можно сделать вывод, что Украина, являясь сторонницей демократических ценностей должна стремиться к защите своего информационного поля. Принципы идеологического многообразия, закрепленные в Конституции Украины позволят украинской демократии приобрести собственное «конституционное оружие», которое будет защищать ее от радикальных посягательств, характерных

для любых обществ, которые только пытаются распрощаться с тоталитарным прошлым.

Научный руководитель: к. ю. н., доцент кафедры конституционного права Украины НЮУ имени Ярослава Мудрого Т. М. Слинко.

— — — — —

Романюк Павло Віталійович
НЮУ імені Ярослава Мудрого,
аспірант, кафедра
конституційного права України

ВИБОРЧА СИСТЕМА ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ЗМІСТ ПРЕДСТАВНИЦЬОГО МАНДАТУ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ УКРАЇНИ

Виборність є головною ознакою представницького мандату, що проявляється у юридичній легітимації парламенту (виборних посадових осіб) шляхом дотримання виборчої процедури. Якщо вибори виступають необхідною передумовою набуття, то виборча система (як сукупність способів та методів, за допомогою яких формуються органи державної влади) — фактором впливу, від якого залежить зміст представницького мандату.

З'ясувавши яким чином впливає та чи інша виборча система на зміст представницького мандату, це допоможе нам у пошуках найбільш оптимальної моделі взаємовпливу виборчої системи та того чи іншого типу представницького мандату в Україні. Наприклад, якщо для мажоритарної виборчої системи характерним є тісний зв'язок між представником та виборцями свого округу, за яких вони можуть здійснювати безпосередній вплив на свого обранця шляхом дачі наказів, можливості відкликання тощо (фактично наявність імперативного мандату), то для пропорційної виборчої системи — вагома роль політичних партій та чітка політична структуризація парламенту (наявність «партійного» мандату).

Особливої актуальності ці питання набули напередодні позачергових парламентських виборів. Виборча практика в Україні попри нетривалий історичний розвиток має чималий досвід

використання різноманітних виборчих систем. Розпочавши рух від чисто мажоритарної, що дісталась у спадок від радянської доби, вибори в Україні також неодноразово проводились за допомогою комбінованої та пропорційної виборчої системи з закритими партійними списками. Зі зміною виборчих систем в Україні змінювався і тип представницького мандату.

За мажоритарної виборчої системи в Україні (до прийняття Конституції) функціонував імперативний депутатський мандат, за якого депутати були підзвітними, відповідальними перед виборцями свого округу та могли бути ними ж відкликані. Це пояснюється, насамперед, наявністю нерозривного зв'язку між виборцями та парламентарями, які обираються в округах. Зазвичай за такої виборчої системи депутат уособлює свій округ, інтереси якого він представляє.

Однак як свідчить сучасна демократична практика застосування мажоритарної виборчої системи в чистому вигляді на парламентських виборах є скоріше виключенням, ніж правилом. Більшість демократичних держав використовують комбіновану або змішану виборчу систему. В Україні парламентські вибори за таких умов проходили у 1998, 2002 та 2012 роках. Під час цих виборів діяла Конституція в редакції 1996 року (а після рішення Конституційного Суду України 2010 року і змінами внесеними парламентом діяла Конституція в редакції 2011 року), за якої депутати набували вільний представницький мандат за допомогою комбінованої виборчої процедури (по 50% депутатських мандатів від складу парламенту шляхом мажоритарних та пропорційних з закритими списками виборів). За цією виборчою системою незалежно від того в якому одномандатному чи загальнодержавному окрузі були обрані народні депутати, вони вважалися представниками всього Українського народу і не були зв'язані будь-яким наказами своїх виборців. З прийняттям змін до Конституції в 2004 році і переходом до пропорційної виборчої системи з закритими списками виборів до парламенту зросла роль політичних партій. У зв'язку з цим на конституційному рівні впроваджувався партійно-імперативний мандат, за якого депутат перебував під жорстким впливом партійної «диктатури».

Враховуючи попередній український досвід після конституційних перетворень у 2014 році та напередодні парламентських виборів достат-

ньо цікавим залишається питання співвідношення партійно-імперативного мандату і комбінованої виборчої системи в Україні.

За нинішніх умов в Україні після виборів 2014 року в парламенті може скластись ситуація, за якої ½ частина депутатів, яка обиратиметься за партійними списками матиме партійно-імперативний мандат, а інша половина, яка обиратиметься в мажоритарних виборчих округах — вільний представницький мандат. Причиною цьому послугувала не приведення законодавцем у відповідність норм відновленої в редакції 2004 року Конституції з Законами України «Про вибори народних депутатів України» та «Про статус народних депутатів України». Фактично не було узгоджено закріпленій на конституційному рівні тип представницького мандату та модель виборчої системи, адже партійно-імперативний мандат був розрахований на пропорційну виборчу систему.

Такий дуалізм представницьких мандатів у парламенті нового скликання в першу чергу порушує принцип рівності правового статусу народних депутатів, який (хоча й чітко не закріплений) презюмується Конституцією України (Рішення Конституційного Суду України від 3 грудня 1998 року справа про утворення фракцій у Верховній Раді України). Виконуючи одні і ті ж представницькі функції депутати матимуть різний конституційно-правовий статус стосовно дострокового припинення депутатських повноважень. Таким чином, водороздільною лінією поділу нового парламенту буде міра свободи депутатів.

У зв'язку з вищезазначеним вбачається доцільним виділити наступні можливі шляхи подолання неузгодженості:

- 1) залишити status quo, керуючись відсутністю законодавства, що встановлює порядок припинення повноважень і заміщення вакантного місця народного депутата за рішенням керівного органу політичної партії. Враховуючи правову позицію, висловлену Конституційним Судом України у Рішенні від 19 квітня 2001 року № 4-рп/2001 (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання), норми Конституції України, які є нормами прямої дії (частина третя статті 8), застосовуються безпосередньо незалежно від того, чи прийнято на їх розвиток відповідні за-

кони або інші нормативно-правові акти (абзац другий пункту 2 мотивувальної частини). У зв'язку з цим цей шлях є найменш реальним.

- 2) враховуючи довготривалість процедури внесення змін до Конституції, суб'єкти конституційного подання можуть звернутися до Конституційного Суду України стосовно розгляду справи про порушення презумпції принципу рівності конституційно-правового статусу народних депутатів;
- 3) внесення змін до виборчого законодавства, що узгоджуються з нормами діючої Конституції.

Враховуючи, що передвиборча гонка вже розпочалася часу для внесення змін до Конституції України парламентом цього скликання не залишалось. Малоімовірно також прогнозувати на цьому етапові зміну правил гри в рамках виборчої системи за рахунок Конституційного Суду України. Однак з метою подолання дуалізму мандатів народних депутатів найбільш реалістичним розвитком подій вбачається внесення парламентом змін до виборчого законодавства та проведення виборів за пропорційною виборчою системою, нажалі, із закритими списками.

Науковий керівник: д. ю. н., професор, член-кореспондент НАПрН України завідувач кафедри конституційного права України НЮУ імені Ярослава Мудрого Ю. Г. Барабаш.

— — — — —

Салихов Дамир Равильевич
МГУ імені М. В. Ломоносова,
выпускник, юридический факультет

РЕАЛИЗАЦИЯ ПРАВА НА ПРОТЕСТ ПОЛИТИЧЕСКИМ МЕНЬШИНСТВОМ В ОРГАНАХ НАРОДНОГО ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВА

Свобода выражения мнения является важнейшей ценностью демократического общества. Народовластие в принципе не может строиться без учёта мнения различных групп населения.

В свою очередь любая политическая дискуссия означает наличие как минимум двух противоположных взглядов, а из этого следует необходимость поиска правовых и институциональных механизмов, направленных на учёт различных мнений (в т. ч. и политического меньшинства), на формирование инструментов цивилизованного взаимодействия между различными субъектами конституционного права.

Политическое меньшинство — *conditio sine qua non* любого демократического представительного органа публичной власти. Как правило, понятие меньшинства ассоциируется с политической оппозицией, хотя нужно понимать, что само по себе прохождение относительно небольшого числа представителей той или иной политической партии в парламент не даёт оснований для автоматического признания такой партии оппозиционной.

Законодательство зарубежных стран в попытках институционализации парламентской оппозиции в силу трудностей правовых оценок «оппозиционности» часто отталкиваются исключительно от численной характеристики представительства той или иной партии. Там же, где отсутствует «жёсткая» институционализация оппозиции в парламенте, традиционно исходят из применения в целях учёта мнения политического меньшинства принципа партийной пропорциональности (пропорционального представительства политических партий вне зависимости от численности её фракции в парламенте).

Оба этих подхода требуют выработки универсальных гарантий («привилегий») для политического меньшинства в парламенте для его полноценной деятельности. При этом часто деятельность политического меньшинства связана с выражением несогласия с теми или иными решениями или мнениями правящей партии, а значит — с выражением протеста. Способы выражения протеста политическим меньшинством могут быть самыми различными, но в любом случае они должны иметь возможность быть услышанными как властью, так и избирателями. В ином случае политический протест лишается всякого позитивного смысла.

Традиционно политическое меньшинство получает возможность внесения законопроектов (иногда даже с приоритетным порядком их рассмотрения), право выражения своей по-